

DOI: <https://doi.org/10.34768/r1.2021.v472.11>

Marek Kołodziej*

Uniwersytet Warszawski

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1074-5535>

e-mail: m.kolodziej7@student.uw.edu.pl

**POLITYKA EMANCYPACJI KOBIEŃ ORAZ MNIEJSZOŚCI
SEKSUALNYCH NA PRZYKŁADZIE E-SPORTU:
WPROWADZENIE DO TEMATYKI BADAWCZEJ**

THE POLITICS OF THE EMANCIPATION OF WOMEN AND SEXUAL MINORITIES IN E-SPORTS: AN INTRODUCTION TO THE RESEARCH FIELD

Keywords: emancipation, e-sports, women, sexual minorities.

This article focuses on the politics of emancipation of women and sexual minorities in e-sports. It discusses emancipation mechanisms, which use virtual sports competition as a tool. Due to the fact that e-sports is a relatively young phenomenon, the topic of egalitarianism and equality measures in e-sports has not yet been the subject of scientific reflection. The problem was investigated using the concept of the politics of emancipation as defined by Anthony Giddens. The research process uses a neo-institutional approach and the results are presented in the form of an analysis. This article conceptualizes the basic concepts of the research field and initiates a scientific discussion on the subject.

***Marek Kołodziej** – student politologii na studiach drugiego stopnia na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie; zainteresowania naukowe: związki polityki ze sportem.

POLITYKA EMANCYPACJI KOBIEC ORAZ MNIEJSZOŚCI SEKSUALNYCH NA PRZYKŁADZIE E-SPORTU: WPROWADZENIE DO TEMATYKI BADAWCZEJ

Słowa kluczowe: emancipation, e-sport, women, sexual minorities.

Tematem artykułu jest polityka emancypacji kobiet oraz mniejszości seksualnych na przykładzie e-sportu. Omawia on zagadnienie mechanizmów emancypacyjnych, których narzędziem jest wirtualna rywalizacja sportowa. E-sport jest zjawiskiem stosunkowo młodym, dlatego też temat egalitaryzmu i działań równościowych w jego obszarze nie był jeszcze przedmiotem naukowej refleksji. Problem ten został zbadany przy użyciu pojęcia polityki emancypacji według Anthony'ego Giddensa. W procesie badawczym zastosowano podejście neoinstytucjonalne, a wyniki zaprezentowano w postaci analizy. Niniejszy artykuł konceptualizuje podstawowe pojęcia dla tak zarysowanego pola badawczego oraz inicjuje dyskusję naukową na ten temat.

Wprowadzenie

Celem niniejszego artykułu jest wprowadzenie czytelnika w tematykę polityki emancypacji poprzez sport, z wyszczególnieniem e-sportu. Aby dobrze zrozumieć to zjawisko, na początku zaprezentuję horyzont pojęć związanych z polityką, w celu wybrania najlepszego podejścia do dalszej analizy. Następnie przedstawię, jak można definiować sport i dlaczego e-sport zalicza się do tego zjawiska. Później objaśnię czym jest polityka emancypacji według Anthoniego Giddensa oraz jak się ją realizuje w sporcie. Na końcu przywołam przykłady z e-sportu w celu pokazania, że również w tym zjawisku mamy do czynienia z polityką emancypacji.

Czym jest polityka?

Naukę o polityce możemy zdefiniować poprzez przedmiot formalny i materialny tej dyscypliny. Najogólniej można powiedzieć, że przedmiot formalny nauki o polityce jest widziany w metaforycznym trójwymiarze przestrzeni, czasu i świadomości, który stanowi układ odniesienia dla badacza (Jakubowski i in. 2013, s. 23-24).

Przedmiotem materialnym nauk o polityce są natomiast realne przejawy tego, co polityczne. Różnice w definiowaniu przedmiotu materialnego wytworzyły dwa główne podejścia w dyscyplinie. Podejście statocentryczne charakteryzuje się tym, że za najistotniejszy i kluczowy podmiot decyzji

politycznych uważa instytucje, głównie państwowe. (Jakubowski i in. 2013, s. 27-28).

Podejście statocentryczne wpisuje się w szerszą perspektywę (obecną nie tylko w naukach politycznych), neoinstytucjonalną. Nurt wyrosły z klasycznego instytucjonalizmu, oparty na krytyce ograniczoności zwyczajowych podejścia do badań. Na tym gruncie wyłoniła się poszerzona perspektywa, która nie zrezygnowała z twierdzenia, że dominującą rolę w podejmowaniu decyzji politycznych pełnią instytucje, lecz uzupełnia je o czynnik ludzki (Jakubowski i in. 2013, s. 111-113).

Drugim podejściem w zakresie podmiotu materialnego nauk o polityce jest kratocentryzm zakładający, że to władza jest podstawową kategorią analizy politologicznej. Władza stanowi centrum obserwacji, dlatego jej zdefiniowanie wywiera wpływ na dalszy przebieg badań.

W ramach kratocentryzmu ukształtowały się dwa sprzeczne nurty: pluralizm i elitaryzm. Osią sporu tych dwóch nurtów jest rozdysponowanie władzy. Pluralizm to pogląd, że władza jest rozproszona na wiele ośrodków, a stopień jej fragmentaryzacji jest tak duży, że nie można mówić o jednym głównym ośrodku władzy. Natomiast elitaryzm twierdzi, że istnieje mała grupa, w której gromadzi się większość władzy zdolnej do kształtowania otoczenia oraz wywierania skutecznego wpływu na system decyzyjny (Jakubowski i in. 2013, s. 153-154).

W moim artykule polityka będzie rozumiana w kontekście neoinstytucjonalnym. Dzięki takiemu spojrzeniu można dobrze opisać wzajemne relacje między sportem a polityką, o których będzie mowa w dalszej części.

Co to jest sport i dlaczego e-sport jest sportem?

Aby badać sport, najpierw należy zdefiniować to zjawisko. Współczesny sport jest wielowymiarowym konstruktem, który jest wyjątkowy dzięki zróżnicowaniu swoich elementów składowych. Jego złożoność i różnorodność wskazuje na podwójną naturę tego zjawiska. Dwoistość sportu pozwala go rozumieć jako lustro lub laboratorium. Mimo iż wymienione natury są sprzeczne, to sport jest na tyle rozległym zjawiskiem, że można zauważyć w nim obie cechy (Nosal 2015, s. 17).

Sport w czasach współczesnych ma również charakter uniwersalnego wzorca kulturowego. Możemy tak mówić, ponieważ sport odtwarza w modelowy sposób logikę życia społecznego. Na przykład w sporcie możemy zauważyć klasyczny podział na „my” i „oni”, współpracę w ramach jednej drużyny ponad wszelkie podziały dla dobra tej drużyny czy mechanizmy oceniania poprzez rankingi, czy tabele. To jednak nie wyklucza, że sport ma również naturę dążenia do permanentnej transgresji, czyli pokonywa-

niu granic fizycznych i psychicznych. Dobrze obrazuje to motto olimpijskie „szybciej, wyżej, silniej” (Rotkiewicz 2012, s. 7), z którego jasno wynika, że sport polega również na biciu rekordów i stawaniu się coraz lepszym. Wzór ciągłego polepszania się jest paralelny ze współczesnymi organizacjami oraz społeczeństwami, które również chcą wciąż się ulepszać (Nosal 2015, s. 18).

Dostrzegając różnorodność oraz złożoność oblicza sportu jasne jest, że jego precyzyjne zdefiniowanie nie będzie należeć do rzeczy łatwych. Jednym z nurtów próbującym zdefiniować to zjawisko jest podejście atrybucyjne. Polega ono na wyznaczeniu pewnych cech, które, jeśli są spełnione przez dane zjawisko, to kwalifikują się do danej grupy. Następujące cechy, są charakterystyczne dla sportu: aktywność fizyczna, charakter rywalizacji oraz postawa nastawiona na nią, charakter instytucjonalny, wiązka gratyfikacyjna, wyodrębnienie, odtwarzalność, umownie skonstruowany cel, zbiór zasad i reguł. Kierując się tymi atrybutami, można wyodrębnić sport od szerszych pojęć oraz odróżnić go od innych czynności. Przykładowo rekreacja jest czymś innym niż sport, ponieważ nie jest nastawiona na rywalizację (Nosal 2015, s. 26-29).

Jednak na samym wyliczeniu cech, które pozwolą nam odróżnić sport od innych zjawisk, nie należy poprzestać, ponieważ istnieje kolejny problem do zdefiniowania: w jakim stopniu dana cecha powinna być spełniona? Ta kwestia tworzy nowe pytania, które są niezbędne do zdefiniowania sportu. Przykładowo, czy aktywnością fizyczną możemy nazwać ruch ręki, jaki musi wykonać szachista w celu przestawienia pionka, czy też aktywność fizyczna musi dotyczyć ruchu całego ciała? Nie jest to oczywiste, ponieważ niektóre dyscypliny uważane powszechnie za sport, takie jak łucznictwo czy golf, angażują w znacznej większości górne części ciała. (Nosal 2015, s. 24-25).

Drugim podejściem jest kontekstualizm, którego głównym założeniem jest ocena danego zjawiska przez daną społeczność. Dlatego dwoma podstawowymi założeniami tego nurtu są pytania, jaką aktywność dana społeczność uważa za sport oraz który sport jest najważniejszy dla tej społeczności. W tym wypadku nie mamy do czynienia z określeniami uniwersalnymi, ponieważ na przykład to, co w Polsce będzie sportem to w Kenii może już nim nie być i na odwrót. Dzięki takiej subiektywności żadna aktywność oraz dyscyplina ważna dla danej społeczności nie może być pominięta i nie-nazwana sportem. Jest to zapewne największa zaleta tego podejścia. Jednak przez subiektywny punkt widzenia nie jesteśmy w stanie formułować uniwersalnych sądów na temat tego, co jest sportem a co nie. Co w skrajnym przypadku może doprowadzić do uznania każdej czynności za sport (Nosal 2015, s. 29-32).

Na założeniach kontekstualizmu powstała nowa koncepcja definiowania sportu, która wciąż nie chciała pomijać ważnych zjawisk dla danych społeczeństw, jednak chciała umożliwić uniwersalną ocenę. Zgodnie z tymi priorytetami powstał ustrukturyzowany kontekstualizm, który został oparty na pięciu głównych zasadach. Po pierwsze, sport jest czynnością wyodrębnioną z szerszego kontekstu społecznego. Oznacza to, że na przykład codzienny spacer w celu dojścia do miejsca pracy nie jest sportem, jednak sam chód wyodrębniony i osadzony w konkretnym miejscu i czasie jak na przykład biegnia stadionu olimpijskiego w czasie igrzysk już prawdopodobnie sportem może być. Kolejnym założeniem jest to, że sport jest konwencjonalny, co oznacza, że aby w nim uczestniczyć, należy znać zasady nim kierujące. Zasady te mają charakter abstrakcyjny i wyznaczają równie abstrakcyjne cele, jak kopnięcie piłki między dwa słupki i poniżej poprzeczki. Konwencjonalność nie oznacza w tym kontekście bezwzględnej uniwersalności, dzięki czemu zasady mogą być dostosowywane do społeczeństw tak, jak na przykład dzieci grające na mniejszych boiskach z mniejszymi bramkami i mniejszą piłką. Dzięki takiemu ujęciu sportem o nazwie piłka nożna będą zarówno rozgrywki ligi juniorów, trampkarzy, jak i profesjonalnych dorosłych piłkarzy. Trzecim założeniem sportu jest rywalizacja. Warunek ten jest spełniony, gdy zawodnicy podchodzą do danej wyodrębnionej aktywności z chęcią rywalizowania z innymi oraz udowodnienia własnej wyższości nad rywalem. Następnie sport jest realizowany przez ludzi i wobec innych ludzi, ponieważ tylko człowiek jest świadom swojej aktywności, która może być motywowana nagrodami. Tak samo tylko człowiek może świadomie sport odbierać i w nim biernie uczestniczyć jako kibic. Ostatnim, lecz nie najmniej ważnym aspektem sportu jest aktywność fizyczna. Aktywność fizyczna jest elementem koniecznym w sporcie, jednak może przybierać rozmaite formy i wystarczy nawet najmniejszy ruch, jak przestawienie pionka na szachownicy, aby ten warunek był spełniony (Nosal 2015, s. 32-36).

W tym artykule wykorzystam ustrukturyzowany kontekstualizm do pokazania, że e-sport można zaliczać do sportu (tamże). E-sport to aktywność powstała dzięki rozwojowi technologii i opierająca się na grach komputerowych, umożliwiających rywalizację dwóch lub więcej graczy. E-sport to jednak coś więcej niż tylko „granie w gry”. Można porównać relację między tymi dwoma pojęciami do relacji łączącej sport i rekreację. Wiele osób uprawia bieganie w celu rozładowania emocji czy poprawy kondycji, jednak jest określona grupa osób, która biega w celu pokonania innych i zdobywania nagród. Podobnie jest z e-sportem – jest wielu ludzi, którzy grają w gry dla relaksu i odreagowania, jednak istnieje grupa osób, które grają w celu polepszania swoich umiejętności i pokonania przeciwnika. W celu

weryfikacji zdolności i wyłonienia najlepszych graczy organizowane są zawody i turnieje, na których zwycięzcy otrzymują nagrody pieniężne oraz symboliczne np. medale. Gracze są zrzeszeni w organizacjach (odpowiednik klubów sportowych), które zapewniają im warunki do trenowania oraz udziału w zawodach. Aby zasady dla wszystkich były równe, w poszczególnych grach e-sportowych (dyscyplinach) obowiązują regulaminy, które określają warunki przebiegu rozgrywki (abstrakcyjne cele jak zniszczenie bazy przeciwnika) oraz zasady wyłaniania zwycięzców. W zawodowych rozgrywkach występują ludzie, którzy dzięki wykorzystaniu różnych sprzętów elektronicznych rywalizują ze sobą. Gracze również wykonują wysiłek fizyczny, ponieważ obsługują myszkę i klawiaturę lub pada za pomocą własnych rąk. Nie jest to wysiłek porównywalny do biegaczy, jednak nie jest tak nieistotny, jak mogłoby się wydawać, ponieważ gracze często trenują fizycznie, aby móc następnie wytrzymać w pełnym skupieniu nieraz wielogodzinne pojedynki. Z powyższego opisu czym jest e-sport oraz przyrównaniu go do założeń ustrukturyzowanego kontekstualizmu jasno wynika, że e-sport można zakwalifikować jako sport.

Czy sport jest polityczny?

Aby móc analizować politykę emancypacji w e-sporcie, który jest częścią sportu, w pierwszej kolejności należałoby zobaczyć czy sport jest polityczny, czy wpływa na politykę oraz, czy polityka ma wpływ na sport? W świetle najnowszych badań sprawa wydaje się oczywista. Sport jest związany z polityką i dlatego jest badany również przez politologów. Zjawisko to można analizować pod wieloma względami i zarówno z perspektywy „policj” (na przykład budowa infrastruktury sportowej w celu zaspokojenia potrzeb społeczności) czy z perspektywy „politics” (na przykład organizacja wielkich imprez sportowych w celu poprawy wizerunku i zdobycia poparcia). Warto zaznaczyć, że relacja polityki i sportu nie jest jednostronna, a oba zjawiska oddziałują na siebie wzajemnie. Przykładem tego może być walka osób czarnoskórych o swoje prawa, które zostały wywalczone między innymi dzięki sportowcom takim jak Tom Smith i John Carlos, którzy zdobywając złoty i brązowy medal na Igrzyskach Olimpijskich w Meksyku w 1968 roku, na podium wykonali gest Czarnych Panter (zaciśnięta pięść uniesiona w górę) – organizacji, która walczyła o prawa osób czarnoskórych w Stanach Zjednoczonych Ameryki. Zawodnicy wówczas zostali zawieszani i wykluczeni z kadry, jednak po latach zostali zrehabilitowani. Przykład ten pokazuje, że sport dzięki dużemu zainteresowaniu, które generuje, może mieć wpływ na społeczeństwa, przez co również na politykę (Woźniak 2017, Polityka).

Polityka międzynarodowa może być również prowadzona przez sport, który może mieć na nią duży wpływ. Jako przykład pierwszej sytuacji można podać bojkot Igrzysk Olimpijskich w Moskwie 1980 roku. Tego roku 65 krajów nie wysłało swoich zawodników i zawodniczek na wielką imprezę sportową. Była to nieudana próba nakłonienia Związku Radzieckiego do wycofania swych wojsk z Afganistanu. W ramach odpowiedzi większość krajów Bloku Wschodniego nie wystawiła reprezentacji na igrzyskach organizowanych w Los Angeles cztery lata później (Woźniak 2017, Polityka).

Przykład wpływu piłki nożnej na politykę międzynarodową przedstawił Tony Judt, który w swym dziele opisał jak europejskie rozgrywki klubowe przyczyniły się do integracji wewnątrz europejskiej. Było to szczególnie ważne po upadku żelaznej kurtyny, kiedy kluby, a z nimi kibice, przyjeżdżały do siebie w celu rozegrania meczu. Dzięki takim rozgrywkom piłkarze oraz kibice żyjący przez lata w dwóch odseparowanych od siebie blokach mogli poczuć przynależność do jednej europejskiej wspólnoty (Woźniak 2017, Polityka).

Przez swój duży wpływ na rzeczywistość, sport nie jest traktowany bezkrytycznie, a niektórzy myśliciele zauważają wiele złego w tym zjawisku. Terry Eagleton czy Marc Perelman dostrzegają w sporcie wiele niebezpieczeństw oraz nieetycznych aspektów. Pierwszy naukowiec zauważa, że piłka nożna może być idealny opium dla współczesnych społeczeństw, które przysłańia wszystkie problemy i wady współczesnego kapitalizmu. Drugi z badaczy krytykuje sport ze względu na jego historię, na której kartach niechlubnie zapisały się niektóre ligi niedopuszczające czarnoskórych zawodników czy reżimy niedemokratyczne, które wykorzystywały sport do celów propagandowych i budowania poparcia.

Doskonałym przykładem takiego wykorzystywania sportu jest Niemiecka Republika Demokratyczna. Dzięki swojemu programowi dla sportowców obejmującemu również systemowy doping dla sportowców NRD zdobyła sławę na całym świecie. W sukcesie tego projektu duży swój udział miał również Międzynarodowy Komitet Olimpijski, który dopuszczał zawodników i zawodniczki z NRD jako amatorów mimo świadomości skali ich profesjonalizacji i fikcji tego statusu (Woźniak 2017, Polityka). Nie należy jednak myśleć, że narodowy system „produkcji” sportowców, gdzie od młodego wieku podawany jest doping, to sprawa wyłącznie historyczna. Film dokumentalny, który ukazał się w 2017 roku, bardzo dobrze pokazuje, jak Rosja przygotowywała się do Igrzysk 2016 w Soczi. W ramach przygotowań najlepsi naukowcy pracujący dla rządu rosyjskiego przygotowywali plany, jak podawać doping zawodnikom, aby nie był on wykryty. Te wszystkie dzia-

łania miały na celu polepszyć odbiór Rosji, dzięki osiągniętym sukcesom sportowym (Fogel 2017, film Ikar).

Polityka emancypacji według Anthonego Giddensa

Anthony Giddens w swojej pracy pod tytułem *Nowoczesność i tożsamość. „Ja” i społeczeństwo w epoce późnej nowoczesności* zajmuje się między innymi emancypacją. Jej początki dostrzega w sprzeciwie wobec dogmatów religijnych oraz tradycji. Źródłem buntu według autora jest „zastosowanie metody racjonalnego rozumu” (Giddens 2001, s. 286) już nie tylko w nauce i technice, ale również w życiu społecznym, która doprowadziła do wyzwolenia się z obowiązujących zasad. Dostrzega on, że polityka emancypacji zdominowała „trzy ogólne tendencje: radykalizm, liberalizm i konserwatyzm” (tamże). Każdy z nich na inny sposób. Dla liberalizmu i radykalizmu polityka emancypacji stanowi podstawę do uwalniania społeczeństwa z panujących ograniczeń związanych z praktykami i uprzedzeniami. Konserwatyzm, zdaniem Giddensa, funkcjonuje wyłącznie jako reakcja na politykę emancypacji (Giddens 2001, s. 286-287).

Socjolog w swoim dziele podaje następującą definicję polityki emancypacji: „ogólne nastawienie na wyzwolenie jednostek i grup z ograniczeń, które ciążą na ich szansach życiowych. Składają się na nią dwa zasadnicze elementy: dążenie do zrzucenia oków przeszłości, a zatem dopuszczenie postawy zmierzającej do przekształcania przyszłości, oraz postawienie sobie za cel przewycięzenia nieuprawnionej dominacji jednych jednostek i grup nad innymi” (Giddens 2001, s. 287). Pierwszy z wyżej wymienionych elementów stanowi istotny czynnik dla dynamicznego rozwoju nowoczesności, ponieważ umożliwia większą kontrolę nad własnym życiem (tamże).

W kontekście polityki emancypacyjnej władza postrzegana jest jako hierarchiczna struktura, gdzie grupy rządzące uciskają rządzonych. Główną cechą ucisku jest nieprawomocna monopolizacja dóbr. Przemoc jest narzędziem wykorzystywanym przez władze do utrzymywania lub pogłębiania tego asymetrycznego stanu. Należy jednak rozróżnić naturalne podziały, wynikające na przykład z wyposażenia genetycznego, od mechanizmów tworzących nowoczesność, które determinują podziały społeczne, a na które możemy wpływać i w teorii dowolnie je kształtować. Polityka emancypacji w ujęciu Giddensa będzie zawsze opierała swoje dążenia do równości na podstawach moralnych (Giddens 2001, s. 288-289).

„Podstawowe cele polityki emancypacji to sprawiedliwość, równość i uczestnictwo” (tamże). Następujące cele mają prowadzić do likwidacji wyzysku, nierówności i ucisku. Dzięki sprawiedliwości można rozróżnić wyzysk od moralnie usprawiedliwionej władzy. Równość pozwala zapobiegać wyzy-

skowi, lecz większość stanowisk liberalnych i radykalnych dopuszcza pewne formy nierówności, aby stanowiły bodziec do podejmowania trafnych inicjatyw ekonomicznych. Uczestnictwo zakłada wpływ jednostki na grupę, pozwalający kształtować otaczającą ją rzeczywistość. Podobnie jak w przypadku równości, uczestnictwo w myśleniu liberalnym i radykalnym również ma swoje ograniczenia, ponieważ nie każda władza oznacza ucisk (Giddens 2001, s. 289).

Kolejnym ważnym aspektem polityki emancypacji jest jej ukierunkowanie. Emancypację należy postrzegać jako dążenie do wyzwolenia się od czegoś. Nie ma z góry założonego idealnego stanu, takiego jak utopia. Autor uważa pisma Karola Marksa za wyjątek, którego należy unikać. Głównym argumentem jest fakt, iż zgodnie z polityką emancypacji nie możemy narzucać kształtu społeczeństwa, lecz ma on zostać wytworzony przez ludzi w momencie, w jakim zadecydują o tym (Giddens 2001, s. 290).

Trzeba jednak podkreślić, że emancypacja nie ma prowadzić do absolutystycznej wolności jednostki. Dzięki wyemancypowaniu powinna istnieć „równowaga między wolnością i odpowiedzialnością” (Giddens 2001, s. 289). Wynika to z założenia, że wolność to również „odpowiedzialność za działania wobec innych i poszanowanie zobowiązań względem zbiorowości” (tamże).

Polityka emancypacji w sporcie i e-sporcie

Na podstawie dokonanych badań, można zauważyć, jak tak zdefiniowana polityka emancypacji jest prowadzona poprzez sport. Płeć w sporcie odgrywa ważną rolę. Często w danych dyscyplinach mężczyźni i kobiety rywalizują osobno. Nawet jeśli w przepisach nie ma ograniczenia co do występów kobiet, to powstają organizacje zrzeszające wyłącznie kobiety. Przykładem tego mogą być sporty motorowe, w których powstała Formuła W, wyłącznie dla kobiet, mimo iż nie ma żadnych ograniczeń, aby kobiety występowały w Formule 1, co zdarzało się już w historii.

Warto zauważyć, że kobiety często były niemile widziane w sporcie zdominowanym przez mężczyzn. Przykładem tego może być oświadczenie wydane przez Angielską Federację Piłkarską w 1921 roku. Federacja zakazała rozgrywania meczów drużynie kobiecej i wprost stwierdziła, że piłka nożna jest sportem nieprzystosowanym do kobiet. Podobne nastawienie można było zauważyć w innych krajach. W niemieckiej prasie można było znaleźć teksty o podobnym wydźwięku i sprzeczności natury kobiecej z piłką nożną (Melosik 2016, *Piłka nożna kobiet w społeczeństwach: między emancypacją a marginalizacją*).

Za początek badań nad płcią w sporcie można uznać lata siedemdziesiąte XX wieku. Warto jednak zauważyć, że w języku angielskim są dwa

określenia, które można tłumaczyć jako „płeć”. Pierwszym określeniem jest „sex”, związane z płcią biologiczną oraz określenie „gender”, odnoszące się do „płci społecznej”. W tym rozdziale posługując się słowem „płeć”, będę go używał w tym drugim znaczeniu. Czas tego zainteresowania nie jest przypadkowy, ponieważ w tych latach powstaje kategoria „gender” oraz nastaje druga fala feminizmu (Jakubowska 2017, *Płeć*).

Badania nad tym zagadnieniem do dziś toczą się wokół dwóch głównych zjawisk. Jest to sport jako narzędzie reprodukcji męskości i kobiecości oraz kwestia dyskryminacji kobiet w sporcie. Spośród tak ogólnie postawionej problematyki można wyszczególnić sześć pomniejszych działów, które łączą w mniejszym lub większym stopniu dwa powyższe zagadnienia. Po pierwsze „herstory”, czyli znane też z innych dziedzin nauk społecznych opisywanie historii z perspektywy kobiety. Po drugie „kobiece” a „męskie”, jest to badanie, jak postrzegane są dane dyscypliny i jakie wiążą się z nimi stereotypy. Jako przykład można tu podać postrzeganie sportów kontaktowych, takich jak rugby czy piłka ręczna, jako typowo męskich, a za to sportów artystycznych, jak gimnastyka czy łyżwiarstwo figurowe, jako typowo kobiecych. Kolejnym tematem bezpośrednio powiązanim z poprzednimi jest „przekraczanie granic płci”, które stanowi istotny problem, szczególnie dla sportów, w których występuje binarny podział między mężczyznami i kobietami. Ostatnim, jednak równie ważnym obszarem są media, dzięki którym wiele osób może oglądać zmagania na sportowej arenie. W tym obszarze bada się różnice w przedstawianiu oraz transmitowaniu sportów z udziałem mężczyzn i kobiet. Badacze dostrzegają różnice w prezentowaniu płci. Przede wszystkim zwraca się uwagę na seksualizację sportów żeńskich poprzez stroje. Media odgrywają również istotną rolę w przedstawieniu transpłciowości oraz wynikających z niej problemów, które występują w sporcie (tamże).

Z badań nad płcią wynikają kolejne obszary naukowych dociekań. Takim zagadnieniem są mniejszości seksualne, których nie da się badać w oderwaniu od płci.

Badania nad tą grupą w sporcie rozpoczęły się w latach dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku i wciąż są niewystarczające, między innymi z powodu niedoboru badań ilościowych i jakościowych. Dobrym przykładem jest tu Polska, gdzie same związki sportowe nie prowadzą żadnych statystyk związanych z tą tematyką. Głównym źródłem informacji są badania jakościowe, często opierające się na wywiadach sportowców homoseksualnych (Jakubowska 2017, *Mniejszości seksualne*).

Honorata Jakubowska zauważa dużą różnicę między sytuacją homoseksualnych mężczyzn i kobiet w sporcie. Homoseksualiści mogą być rozumiani

jako sprzeczność, z jednej strony przez swoje występy i osiągnięcia wpisują się w kanony męskości hegemonicznej, a z drugiej strony przez swą orientację seksualną jej zaprzeczają. Homoseksualna sportswomenka za to stanowi dwojaki margines. Po pierwsze, jako kobieta stanowi mniejszość w sporcie. Po drugie, jako lesbijka stanowi mniejszość w gronie zawodniczek. Rozróżnienie to pozwala lepiej zrozumieć sytuację. Mimo iż dla obu płci źródłem problemu jest to samo, to postrzeganie go bardzo się różni. Wynikać to może z faktu, że sam udział kobiet w sporcie może podważać hegemonię męskości. Powoduje to, że homoseksualizm w kobiecym sporcie nie jest sprzecznością, jak u mężczyzn, lecz spotęgowaniem zaprzeczenia wobec wzorca męskości (tamże).

Problematyka badawcza opiera się na pięciu problemach: homofobii, ujawniania się homoseksualnych sportowców, transpłciowości, sporcie LGBT oraz społecznym zaangażowaniu. Pierwsze trzy segmenty dotyczą głównie dyskryminacji i przemocy wobec nieheteroseksualnych sportowców. Dwa pierwsze zagadnienia są ściśle powiązane ze sobą, ponieważ akty homofobii, czyli agresja wobec czyjejś homoseksualności, utrudniają ujawnianie się zawodnikom. Prowadzi to do dalej idących konsekwencji, jak lęk przed posądzeniem o bycie homoseksualistą, ale również utrudnia badania wśród tej grupy. Tematyka transpłciowości jest zbieżna z tą przedstawioną w kontekście płci. Sport LGBT oraz społeczne zaangażowanie dotyczą podobnego zjawiska, jakim jest organizacja wokół wykluczonej grupy. Społeczność LGBT organizuje często własne rozgrywki czy ligi, nie wykluczając przy tym osób heteroseksualnych. Podobnie społeczność potrafi się zorganizować na rzecz pomocy słabszym i wspieraniu osób wykluczonych z różnych względów (tamże).

Podsumowując, sport może stanowić istotny czynnik w emancypacji różnych grup społecznych. Na podstawie historycznych procesów możemy zauważyć, jak różnego rodzaju występy sportowców przyczyniały się do walki o równe prawa i lepsze postrzeganie. Jednakowo kobiety, niepełnosprawni, homoseksualiści, czarnoskórzy czy Żydzi dzięki sportowi mogli pokazać swoją siłę, niezależność oraz chęć integracji z resztą społeczeństwa. Sport stanowi narzędzie, które dzięki dużemu społecznemu zainteresowaniu może wspomagać procesy emancypacyjne. Należy jednak pamiętać, że nie każda aktywność mająca na celu emancypację, będzie wpisywała się w politykę emancypacji. Niektórzy naukowcy uważają, że uczestnictwo kobiet w sportach „typowo męskich” jest sprzeczne z emancypacją kobiet, ponieważ wpisują się one w ramy stworzone przez mężczyzn, a nie wyzwalają się z nich (Melosik 2016, *Piłka nożna kobiet w społeczeństwach: między emancypacją a marginalizacją*).

Podobne zjawiska, jakie miały miejsce i wciąż mają w „klasycznym sporcie” również występują w e-sporcie. Pierwszym przykładem mogą być ogólne trendy, jakie panują u producentów gier, które później stają się areną zmagani e-sportowców. Tak w grach FIFA, które są wydawane co roku przez Electronic Arts, wypuszczane są kolekcje tęczowych strojów mających promować tolerancję dla mniejszości seksualnych (Cygalski 2016). Warto zaznaczyć, że gra FIFA również mocno promuje akcje „No To Room for Racism” (EA 2021). Tak samo tęczowe dodatki zostały wprowadzone do gry League of Legends (LOL) w 2018 (Alphalvsim 2020). Gra ta jest jedną z dwóch największych gier e-sportowych, a transmisję zawodów potrafi oglądać ponad 100 milionów osób (Nowak 2018). Jak widać, liczby te nie są małe i dzięki takiemu rozgłosowi akcje prowadzone przez wydawców, mogą trafiać do szerokiego grona odbiorców.

Jednak emancypacja w e-sporcie nie ogranicza się tylko do dużych kampanii prowadzonych przez firmy wydające gry. Również zawodnicy i komentatorzy obecni na scenie e-sportowej są ważnym ogniwem polityki emancypacji.

Przykładem takiej osoby może być zawodniczka Maria Creveling, która była pierwszą kobietą oraz osobą transpłciową na najwyższym poziomie rozgrywkowym LOL-a. Był to wyjątek w świecie zdominowanym przez mężczyzn (Terpiński 2019). Innym przykładem jest James O’Leary „Stress”. Jest to były oficjalny komentator rozgrywek LOL-a, który obecnie jest menadżerem w jednej z drużyn grających na najwyższym poziomie. Dzięki zdobytej popularności promuje on środowiska LGBTQA+, o czym mówi w swoim wywiadzie (Gray 2019). Ten przypadek pokazuje jak popularność, zdobytą dzięki e-sportowi, można wykorzystywać do wspierania akcji mających na celu realizację polityki emancypacji mniejszości seksualnych.

Powyższe przykłady pokazują jedynie namiastkę zjawisk, występujących w e-sporcie. Należy zaznaczyć, że e-sport, podobnie jak sport pomaga w emancypacji nie tylko kobiet i mniejszości seksualnych, ale również niepełnosprawnych.

Artykuł ten ma za zadanie jedynie wprowadzić w tematykę emancypacji w e-sporcie, w żadnym wypadku nie wyczerpując jej, a jedynie pokazując namiastkę tego zjawiska.

Literatura | References

- ALPHALVSIM R. (2020), Pokażcie swoją dumę: świętujcie IDAHOTB w LOL i TFT, <https://br.leagueoflegends.com/pl-pl/news/community/>

- celebrate-idahotb-in-lol-tft/ [data dostępu: 17.05.2021].
- CY GAL W. (2016), FIFA 17 zakazana w Rosji przez tę czowe koszulki?, <https://pl.ign.com/fifa-2017/8527/news/fifa-17-zakazana-w-rosji-przez-teczowe-koszulki> [data dostępu: 17.05.2021].
- EA (2021), <https://www.ea.com/pl-pl/games/fifa/fifa-21/volta/collections/no-room-for-racism> [data dostępu: 17.05.2021].
- GIDDENS A. (2001), *Nowoczesność i tożsamość. „Ja” i społeczeństwo w epoce późnej nowoczesności*, Wydawnictwo Naukowe PWN SA, Warszawa.
- GRAY R., O’LEARY J. (2019), Spotlight on...James O’Leary, <https://gaymingmag.com/2019/07/spotlight-on-james-oleary/>
- JAKUBOWSKA H. (2017), *Mniejszości seksualne*, [w:] H. Jakubowska, P. Nosal (red.), *Socjologia sportu*, Wydawnictwo Naukowe PWN SA, Warszawa.
- JAKUBOWSKA H. (2017), *Płeć*, [w:] H. Jakubowska, P. Nosal (red.), *Socjologia sportu*, Wydawnictwo Naukowe PWN SA, Warszawa.
- JAKUBOWSKI W., ZAŁĘSKI P., ZAMĘCKI Ł. (2013), *Nauki o polityce. Zarys koncepcji dyscypliny*, Wydawnictwo Typografia Pułtusk Akademii Humanistycznej im. Aleksandra Gieysztora, Warszawa.
- MELOSİK Z. (2016), Piłka nożna kobiet w społeczeństwach: między emancypacją a marginalizacją, [w:] *Studia Edukacyjne* nr 41, Adam Mickiewicz University Press, Poznań, s. 157-172.
- NOSAL, P. (2015). Społeczne ujęcie sportu. (Trudne) definiowanie zjawiska i jego dyskurs. *Przegląd Socjologii Jakościowej*, 11(2), s. 16-38.
- NOWAK A. (2018), Rekordowa oglądalność turnieju esportowego. 127 milionów widzów śledziło transmisję, <https://esportmania.pl/league-of-legends/rekordowa-ogladalnosc-turnieju-esportowego-127-milionow-widzow-sledzilo-transmisje/8zqj68j> [data dostępu: 17.05.2021].
- ROTKIEWICZ M. (2012), *Symbole i maskotki olimpijskie*, Polski Komitet Olimpijski, Warszawa.
- TERPIŃSKI K. (2019), Zmarła Remilia, jedyna kobieta w historii NA LCS, https://eweszlo.pl/zmarla_remilia_jedyna_kobieta_w_historii_na_lcs/ [data dostępu: 17.05.2021].
- WOŹNIAK W. (2017), *Polityka*, [w:] H. Jakubowska, P. Nosal (red.), *Socjologia sportu*, Wydawnictwo Naukowe PWN SA, Warszawa.